Камілові Удіно

Пані Орей була ощадлива. Вона добре знала, чого варте кожне су, і додержувалася цілої низки суворих правил нагромадження коштів. її служниці, напевно, дуже важко було увірвати собі з базару якусь дрібничку, а пан Орей лише на превелику силу здобував від неї кишенькові гроші. І хоч були вони бездітні й жили в достатку, а проте пані Орей тяжко страждала, розлучаючись з кожною монетою. Це в’ялило її серце, і щоразу, коли доводилося робити яку-небудь значну, дарма що потрібну, витрату, її всю ніч мучило безсоння.

Орей безперестану торочив своїй жінці:

— Не скупися, ми й так ніколи не проживаємо наших прибутків.

Вона ж відказувала:

— А раптом скоїться щось. Зайві гроші не завадять.

Ця невеличка, чистенька, моторна сорокалітня жінка зі

зморшкуватим лицем була завжди не в гуморі.

Її чоловік усе жалівся на злигодні, яких йому доводилося через неї зазнавати. Деякі з них надто були нестерпні, бо зачіпали його гонор.

Тільки з жінчиного примусу він служив далі начальником відділу у військовому міністерстві, щоб збільшувати і без того зайві прибутки.

Ось уже два роки він ходив у міністерство з тією самою полатаною парасолькою, з якої глузували всі колеги. Кінець кінцем йому надокучили ці кепкування, і він почав вимагати в жінки нової

парасольки. Спокусившись рекламою однієї великої універсальної крамниці, вона купила парасольку за вісім франків п’ятдесят сантимів. Побачивши цю дешевизну, яку тисячами розпродували по всіх паризьких крамницях, службовці знову заходилися дражнити Орея, допікаючи до живого. Парасолька нікуди не годилася. За три місяці вона геть пошарпалась і веселила все міністерство. Хтось склав навіть про неї пісеньку, і її з ранку до вечора співали по всіх закамарках величезного будинку.

Орей з відчаю звелів жінці придбати йому нову парасольку, з тонкого шовку, за двадцять франків і принести на доказ рахунок.

Вона купила парасольку за вісімнадцять франків і, червона з обурення, попередила, подаючи її чоловікові:

— Це тобі щонайменше років нf п’ять.

У канцелярії щасливий Орей став героєм дня.

Ввечері, коли він повернувся додому, жінка сказала, тривожно позирнувши на парасольку:

— Не треба перетягувати резинкою, можна протерти шовк. Дивись, бережи її. Бо тепер так скоро не куплю тобі нової.

Вона взяла парасольку в руки, відстебнула кільце, стрепенула згортками і враз аж скам’яніла з хвилювання: посередині парасольки їй впала в очі кругла дірка, завбільшки як сантим. Парасолька була пропалена сигарою!

Вона промимрила:

— Що це таке?

Чоловік, навіть не глянувши, спокійно мовив:

— Що там? Що сталося?

Тоді зі злості їй аж груди сперло; вона не могла говорити.

— Ти… ти, ти пропалив… сво… свою… парасольку. Та ти ж… ти збожеволів!.. Ти хочеш звести нас нінащо!

Тут він обернувся до неї, відчуваючи, як блідне на лиці:

— Що таке ти кажеш?

— Кажу, ти пропалив свою парасольку. Дивись пак!..

І, кинувшись до чоловіка, наче наміряючись його побити,

вона пхнула йому під носа злощасну пропалину.

Перед таким лихом він зовсім розгубився і замурмотів:

— Що ж це таке? Я не знаю! Я тут не винний, слово честі. І розуму не доберу, з чого могло таке статися.

Та-вона вже кричала:

— Закладаюся, що ти там у своїй канцелярії нею бавився, виробляв усякі штуки, розгортав її з хвастощів.

— Та я ж раз тільки й розгорнув її, щоб показати, яка вона гарна. От і по всьому. Божусь тобі.

Але вона аж затупотіла з гніву й зробила одну з тих подружніх сцен, від яких родинне вогнище для мирного чоловіка стає страшніше за бойовисько, де свистять кулі.

Вона посадила на дірку латку іншого кольору, відрізавши клаптик шовку від старої парасольки, і вранці пригнічений Орей рушив з полатаною парасолькою. Він поставив її у шафу, намагаючись відігнати від себе прикрі спогади.

Проте ввечері не встиг він зайти, як жінка схопила в нього парасольку й розгорнула, щоб переконатися, чи вона ціла, і їй аж дух зайнявсь, коли вона побачила таке непоправне лихо. Парасолька була подірявлена маленькими дірочками, очевидно, пропалинами, ніби хтось витрусив на неї попіл із запаленої люльки. Отже, вона загинула, загинула без вороття!

З люті жінка не могла вимовити жодного слова й тільки роздивлялася парасольку. Чоловік, теж побачивши, що парасолька загинула, стояв приголомшений, вражений, пригнічений.

Потім вони перезирнулися, потім він опустив погляд; потім вона кинула йому в обличчя знівечену парасолю і, знову здобувшись на голос, розлючено закричала на нього:

— Ах ти, поганцю, поганцю! Та ти це навмисне зробив! Але ти мені за це заплатиш! Будеш зовсім без парасольки!

І знов зчинилася сцена. Аж після цілої години невпинної бурі він спромігся вставити й собі слово. Він присягнувся, що й сам не розуміє, з чого б воно могло статися, що це хтось зробив йому з недоброзичливості або з помсти.

Врятував його дзвінок. То прийшов його приятель, що мав у них обідати.

Пані Орей розповіла йому, що сталося. Про нову парасольку не може бути й мови, її чоловік залишиться без парасольки.

Приятель цілком слушно зауважив:

— Одначе, пані, в нього псуватиметься одяг, а він коштує, безперечно, дорожче.

Усе ще розсатаніла жінка відказала:

— Тоді хай бере парасольку, з якою я ходжу на базар, а нової, шовкової, він більше від мене не діжде.

Але Орей обурився на саму таку думку:

— Тоді я піду краще у відставку! А з кухонною парасолькою в міністерство не покажуся.

Приятель порадив:

— Віддайте її обіпнути заново, це вийде дріб’язок.

Роздратована пані Орей замурмотіла:

— Щоб обіпнути її, треба віддати франків вісім. Вісім та вісімнадцять — це вже двадцять шість! Двадцять шість франків за саму парасольку, та це ж треба не при розумі бути, це ж треба збожеволіти!

Приятелеві, людині незаможній, сяйнула одна думка:

— Стягніть за неї гроші з товариства, де застраховано ваше майно. Страхові компанії платять за речі, що потерпіли від вогню, якщо скоїлося лихо в домі.

Почувши цю пораду, пані Орей відразу ж заспокоїлася; з хвилину поміркувавши, вона звернулася до чоловіка:

— Завтра дорогою до міністерства ти зайдеш до контори "Материнська допомога", хай засвідчать стан парасольки й виплатять страхову суму.

Та пан Орей аж підскочив:

— Анізащо в світі я на це не наважуся! Хай гинуть ці вісімнадцять франків, та й по всьому! Ми з цього не помремо.

І другого дня він пішов із тростиною. На щастя, була гарна погода.

Лишившись удома сама, пані Орей ніяк не могла примиритися з утратою вісімнадцяти франків. Перед нею на обідньому столі лежала парасолька. Жінка все ходила круг столу та не могла нічого придумати.

Страхове товариство не сходило їй з думки, але вона теж не наважувалась іти туди, передчуваючи глузливі погляди службовців, до яких їй довелося б звертатись; бо на людях вона ставала дуже боязкою, червоніючи без причини і бентежачись, як тільки їй треба було говорити з незнайомими.

Проте втрата вісімнадцяти франків завдала їй гострого жалю. Вона не хотіла за них і згадувати, та спомин про викинуті на вітер гроші раз у раз мучив її лютим стражданням. Однак що ж його робити? Минали години, а вона все ж ні на що не зважувались. Аж ось, немов той боягуз; що враз кидається проти небезпеки, вона раптом вирішила:

— Піду. Що буде, те й буде!

Але спершу слід було надати парасольці такого вигляду, щоб нещасний випадок був очевидний і претензія мала підстави. Вона взяла

з каміна сірники й пропалила велику, завбільшки з долоню дірку між спицями, а те, що лишилось од шовку, обережно згорнула, скріпила гумовою тасьмою, потім наділа шаль і капелюха і швидкою ходою рушила на вулицю Ріволі, де містилося страхове товариство.

Але кроки її сповільнювались у міру того, як вона наближалась до мети. Що, власне, має вона сказати? Що буде?

Вона дивилася на номери будинків. їй залишалось перейти ще двадцять вісім. Чудово! Ще є час поміркувати. І вона йшла чимраз повільніше. Раптом вона здригнулась. Ось двері, на них золотими літерами виблискує: "Товариство страхування від пожеж "Материнська допомога". Ось уже воно.! На хвилинку вона зупинилася, почуваючи

в собі якийсь неспокій та сором, потім пройшла далі, вернулася, пройшла далі ще раз, знову вернулася.

Кінець кінцем вона сказала собі: "Треба все ж зайти. Чим швидше, тим краще".

А втім, заходячи в будинок, вона відчула, як калатає її серце.

Вона потрапила в простору кімнату, де було багато віконець, у кожному віконці видніла голова схованого за перегородкою службовця.

З’явився якийсь чиновник з паперами. Вона запитала тихеньким, боязким голосом:

— Вибачте, добродію, чи не могли б ви сказати мені, куди саме треба звернутися по страхові виплати за спалені речі?

Він відповів дзвінким голосом:

— Другий поверх, ліворуч. Бюро нещасливих випадків.

Ці слова збентежили її ще гірш; їй заманулося втекти

геть, нічого не казати, поступитися цими вісімнадцятьма франками. Але згадка про цю суму знову трошки підбадьорила її, і, тяжко дихаючи й зупиняючись на кожній сходинці, вона піднялася нагору.

На другому поверсі вона побачила двері, постукала.

Тоненький голос гукнув:

— Увійдіть!

Увійшовши, вона опинилася в якійсь великій кімнаті, де стояли троє поважних чиновників з орденами і розмовляли.

— Що ви бажаєте, пані? — спитав один із них.

Але вона, вже не добираючи слів, забелькотала:

— Я прийшла… Я прийшла, з приводу нещасного… випадку.

Чиновник увічливо вказав їй на крісло.

— Посидьте трошки, будь ласка; за хвилину я буду до ваших послуг.

І, повернувшись до співрозмовників, він провадив далі:

— Товариство, панове, не зобов’язане сплачувати вам більш, як чотириста тисяч франків. Ми не можемо визнати ваші претензії на сто тисяч, які ви вимагаєте від нас додатково. До того ж оцінка…

— Досить, добродію, — перепинив його один із співрозмовників, — справу розв’яже суд. А нам тільки й лишається піти звідси.

І, манірно вклонившись кілька разів, вони вийшли з кімнати.

О, якби вона тільки могла набратися духу, щоб і собі податися з тими двома, вона б утекла, покинувши все чисто! Та хіба ж була вона на це спроможна! Чиновник уже повернувся до неї, і, вклоняючись, спитав:

— Чим можу служити пані?

— Я прийшла з приводу… з приводу цього ось, — запинаючись, ледве вимовила вона.*

Директор із щирим подивом глянув на річ, що вона до нього простягала. Тремтячою рукою вона намагалася зняти резинку. Насилу знявши, вона зненацька розгорнула кістяк обдертої парасолі.

Співчутливим тоном чиновник промовив:

— Авжеж, вона потерпіла добряче…

Вона несміливо пояснила:

— Вона коштувала мені двадцять франків.

— Та невже? — здивувався її співрозмовник. — Аж ось скільки!

— Так, це була прегарна парасолька: Я хотіла б, щоб ви засвідчили, в якому вона стані.

— Бачу, бачу, добре бачу. Проте я не розумію, чому це може мене стосуватися.

Вона стривожилась. А що як за дрібні хатні речі в товаристві страхування не виплачують?

Проте вона сказала:

— Але ж вона згоріла…

Чиновник не заперечував:

— Я це й сам бачу.

Вона сиділа, роззявивши рота, не знаючи, що його казати; потім, раптом зрозумівши свою забутливість, швидко промовила:

— Я пані Орей. Ми застраховані в товаристві "Материнська допомога". Я прийшла прохати вас про відшкодування цієї втрати. — І вона поквапилася додати, побоюючись рішучої відмови: — Я тільки прошу, щоб ви наказали обіпнути її.

— Але ж… пані,— заявив, зніяковівши, директор, — ми ж не торгуємо парасольками. Взяти на себе таку роботу ми не можемо.

Маленька жінка відчувала, як до неї повертається рішучість. Отже, треба боротися. І вона боротиметься. Вона вже не боялася.

— Я прошу тільки виплатити мені вартість поправки, — сказала вона. — Лагодити парасольку я віддам сама.

Чиновник здавався збентеженим.

— Справді* пані, це пусте. Від нас ніколи не вимагали,

щоб ми відшкодували такі мізерні збитки. Зрозумійте, ми не можемо сплачувати страхові суми за хусточки, рукавички, щітки, приношені черевики, за всі отакі дрібнички, що повсякдень наражаються на небезпеку бути спаленими.

Вона почервоніла, вона почувала, як її хапає за серце.

— Але у нас, пане, у грудні минулого року зайнялось якось у димарі, і ми зазнали збитків щонайменше на п’ятсот франків; проте мій чоловік нічого не вимагав від товариства, отже, було б цілком справедливо сплатити тепер за мою парасольку.

Догадавшись, що йому кажуть неправду, директор з усміхом відповів:

— Але ж признайтеся, добродійко, дуже дивно, що пан Орей нічого не вимагав за пошкодження майна на п’ятсот франків, а подає тепер претензію за лагодження парасольки на п’ять або шість франків.

Та вона, не змішавшись, відказала:

— Пробачте, пане, але збиток на п’ятсот франків стосується кишені пана Орея, а збиток на вісімнадцять франків стосується кишені пані Орей, а це не те саме.

Збагнувши, що йому не спекатися її і що він лише змарнує свій робочий час, директор поступився:

— Ну, кажіть же мені тоді, будь ласка, як воно у вас сталося?

Вона зрозуміла, що перемогла, і взялася розповідати:

— Бачите, пане, у мене в передпокої стоїть бронзова підставка для парасольок та тростин. Якось, повернувшись додому, я встромила туди оцю парасольку. А треба вам сказати, що саме над підставкою висить поличка, де зберігаються свічки й сірники. Отож я простягаю руку й беру собі чотири сірники. Чиркнула одного, та він не запалюється. Чиркнула другого, він займається, але зараз же гасне. Тоді я беру третього сірника, але й він гасне.

— Сірники, очевидно, казенні? — перебив її директор, бажаючи вкинути дотепне слівце.

Вона не зрозуміла і провадила далі:

— Цілком можлива річ. Усе ж четвертий сірник зайнявся, і я таки засвітила свічку; тоді я пішла спочивати до себе в кімнату. Але за чверть години мені здалося, нібито тхне чимсь паленим. А я завжди боялася пожежі. О, якби у нас сталася колись пожежа, то вже, певно, не з моєї провини! У мене тільки це й на думці, особливо після того як зайнялося в димарі, я вам уже казала. Отже, я схоплююся з ліжка, йду, шукаю, нишпорю, немов той ловчий собака, нюшкую по всіх кутках і кінець кінцем помічаю, що це жевріє моя парасолька. Напевно, туди попав сірник. Ви бачите, що з нею сталося…

Директор скривився.

— Як же ви оцінюєте ваш збиток? — спитав він.

Але вона мовчала, не зважуючись назвати цифру. Потім,

бажаючи вказати широку вдачу, сказала:

— Віддайте полагодити її самі. Я цілком здаюся на вас.

Та він відмовився:

— Ні, пані, я не можу. Кажіть мені, скільки ви правите.

Та… мені здається… що… Стривайте, пане, я ж не

хочу на вас наживатися… краще зробімо отак: я занесу свою парасольку до якого-небудь майстра, що обіпне її тарним цупким шовком, а вам принесу рахунок. Це вас улаштовує?

— Цілком, пані! Згода! Ось вам ордер у касу, де вам сплатять витрату.

І він простяг якогось папірця. Пані Орей схопила записку і, дякуючи директорові, вийшла з кімнати, кваплячись швидше вибратися геть, щоб той не міг ще часом передумати.

Тепер вона весело йшла вулицею, шукаючи добру майстерню парасольок. Зауваживши один такий солідний з вигляду заклад, вона ввійшла туди й сказала впевненим голосом:

— Обіпніть оцю парасольку найкращим шовком, який у вас тільки знайдеться. Ціна мене не обходить.